

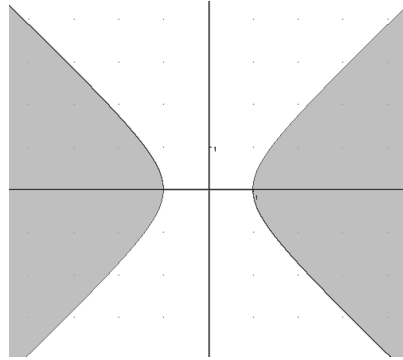
Пошарова опуклість.

Максим Ткачук
maxim.v.tkachuk@gmail.com

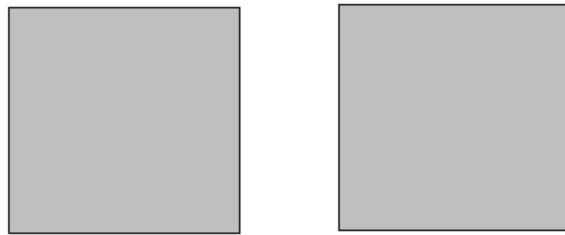
23 червня 2020 р.

Класичним визначенням опуклості в афінному просторі над полем дійсних чисел є наступне: множина є опуклою, якщо разом із двома своїми точками вона містить і відрізок, що їх з'єднує. Іншими словами множина опукла, якщо її перетин з довільною прямою зв'язний. Поруч із цим визначенням існує поняття лінійної опуклості. Підмножина афінного простору називається лінійно опуклою, якщо через будь-яку точку доповнення до неї проходить гіперплощина, яка дану множину не перетинає. Іншими словами, множина лінійно опукла, якщо доповнення до неї є об'єднанням гіперплощин. В афінному просторі опуклі відкриті множини (опуклі компакти) це в точності всі зв'язні лінійно опуклі відкриті множини (лінійно опуклі компакти), а всяка зв'язна компонента лінійно опуклої відкритої множини опукла. Також кожна регулярна і обмежена лінійно опукла область є опуклою. Проте при відкиданні умови обмеженості або регулярності дане твердження перестає бути вірним, що показують наступні приклади:

1. регулярної але необмеженої лінійно опуклої області

2. обмеженої але нерегулярної лінійно опуклої області

Узагальненням даних понять є визначення опуклості й лінійної опуклості в комплексному n -вимірному евклідовому просторі \mathbb{C}^n . Тобто, множина називається \mathbb{C} -опуклою, якщо її перетин довільною комплексною прямою ациклічний (зв'язний й однозв'язний).

Множина називається лінійно \mathbb{C} -опуклою, якщо її доповнення до \mathbb{C}^n є об'єднанням комплексних гіперплощин. Також існує поняття m -опуклості, де замість прямих і гіперплощин беруться m -вимірні площини. Поняття лінійної \mathbb{C} -опуклості в \mathbb{C}^n аналогічне лінійній $(2n - 2)$ -опуклості в \mathbb{R}^n , тільки замість усіх $(2n - 2)$ -площин беруться тільки ті, які відповідають комплексним гіперплощинам. З огляду на це, можна ввести поняття лінійної опуклості в \mathbb{R}^n і відносно деякої множини W афінних підпросторів в \mathbb{R}^n

Означення 1. Множина $E \subset \mathbb{R}^n$ називається опуклою відносно множини W афінних лінійних підмноговидів в \mathbb{R}^n , якщо її доповнення до \mathbb{R}^n є об'єднанням елементів з W .

Означення 2. Для довільної множини $E \subset \mathbb{R}^n$ назовемо підмножину $E^* \subset W$ спряженою до множини E , якщо $E^* = \{l \in W \mid l \text{ не перетинає } E\}$, відповідно $E^{**} = \mathbb{R}^n \setminus \bigcup_{l \in E^*} l \subset \mathbb{R}^n$ (остання формула коректна, оскільки кожен елемент множини W є підмножиною \mathbb{R}^n).

Помітимо, що поняття спряженої і подвійної спряженої множини має сенс тільки для підмножин \mathbb{R}^n оскільки множина W може й не мати структури лінійного простору. Очевидно, що опуклість множини відносно W рівносильна рівності $E = E^{**}$. Множину E^{**} назовемо опуклою оболонкою множини $E \subset \mathbb{R}^n$ відносно W . Без усяких додаткових припущень відносно множини W справедливі наступні твердження.

Твердження 1. Якщо множина E_1 належить множині E , то для спряжених множин справедливі наступні включення $E^* \subset E_1^*$ й $E_1^{**} \subset E^{**}$.

Доведення. Якщо пряма l не перетинає E , то вона не перетинає й E_1 , отже E^* належить E_1^* . $\bigcup_{l \in E^*} l \subset \bigcup_{l \in E_1^*} l$ а отже,

$$E_1^{**} = \mathbb{R}^n \setminus \bigcup_{l \in E_1^*} l \subset \mathbb{R}^n \setminus \bigcup_{l \in E^*} l = E^{**}. \blacksquare$$

Твердження 2. Нехай $f : \mathbb{R}^n \rightarrow \mathbb{R}^m$ - сюр'єктивне афінне відображення й множина $E \subset \mathbb{R}^m$ опукла відносно множини W , тоді множина $f^{-1}(E) \subset \mathbb{R}^n$ опукла відносно множини $f^{-1}(W) = \{f^{-1}(p) \subset \mathbb{R}^n, p \in W\}$.

Доведення. Візьмемо довільну точку x , яка не належить прообразу $f^{-1}(E)$, тоді існує афінний підпростір $l \in W$, що проходить через точку $f(x)$ і не перетинає множини E . Отже й прообрази $f^{-1}(l)$ і $f^{-1}(E)$ не перетинаються. Тепер для повноти доведення варто лише уточнити, що $f^{-1}(l)$ є афінним підпростором \mathbb{R}^n . ■

Твердження 3. $(\bigcup_{\alpha} E_{\alpha})^* = \bigcap_{\alpha} E_{\alpha}^*$.

Доведення. Розглянемо ланцюжок рівностей: $(\bigcup_{\alpha} E_{\alpha})^* = \{l \in W \mid l \text{ не перетинає } \bigcup_{\alpha} E_{\alpha}\} = \bigcap_{\alpha} \{l \in W \mid l \text{ не перетинає } E_{\alpha}\} = \bigcap_{\alpha} E_{\alpha}^*$. ■

Твердження 4. $E \subset E^{**}$, $(E^{**})^* = E^*$.

Доведення. Об'єднання всіх лінійних многовидів з множини W , які не перетинають E , належить доповненню до E : $\bigcup_{l \in E^*, l \in W} l \subset \mathbb{R}^n \setminus E$. Перейшовши до доповнень отримаємо включення $E \subset E^{**}$. Із твердження 1 слідує, що $E^{***} = (E^{**})^* \subset E^*$. Далі, нехай лінійний многовид l є елементом множини E^* , тоді l не перетинає множини E , а отже l не перетинає й множини $E^{**} = \mathbb{R}^n \setminus \bigcup_{l \in E^*} l$, звідки $l \in (E^{**})^*$. Отримали обернене включення $E^* \subset (E^{**})^* = E^{***}$. ■

Твердження 5. Перетин довільної сукупності опуклих відносно W множин опуклий відносно W (аксіома опуклості).

Доведення. Розглянемо перетин $E = \bigcap E_k$, де кожна множина E_k - опукла відносно W . Виберемо деяку точку x поза множиною E , тоді $x \notin E_k$ для деякого номера k . Тоді існує афінний многовид $l \in W$, який містить точку x і для якого перетин $l \cap E_k$ порожній, а значить й $l \cap E = \emptyset$. ■

Для об'єднання множин аналогічний результат невірний навіть для послідовностей множин впорядкованих по включенню.

Приклад 1. Розглянемо послідовність множин на площині, опуклих відносно множини всіх прямих (лінійно опуклих)

$$D_n = \{(x, y) | x \geq 0, -nx \leq y \leq nx\}.$$

Їх об'єднання, множина

$$D = \bigcup_n D_n = \{(x, y) | x > 0\} \cup \{(0, 0)\}$$

вже не є лінійно опуклою. Кожна з прямих, що проходять через точку $(0, 1)$ перетинає множину D .

Проте для компактних множин є справедливими наступні твердження.

Твердження 6. Нехай задана монотонна послідовність компактів $E_k, k = 1, 2, \dots, E_{k+1} \subset E_k$ й $E = \bigcap_k E_k$. Тоді $E^* = \bigcup_k E_k^*$.

Доведення. Множина E належить E_k , тоді для всіх номерів k з твердження 1 випливає включення $E_k^* \subset E^*$, і отже $\bigcup_k E_k^* \subset E^*$. Доведемо включення в іншу сторону.

Припустимо, що перетин $l \cap E$ є порожньою множиною, але для всіх номерів k перетин $l \cap E_k = P_k \neq \emptyset$. Всі множини P_k - компактні і справедливе включення $P_{k+1} = l \cap E_{k+1} \subset l \cap E_k = P_k$. Але тоді з теореми про вкладені компакти випливає, що перетин $l \cap E = \bigcap_k P_k$

не є порожньою множиною. Отримали протиріччя, а значить, $E^* = \bigcup_k E_k^*$. ■

Твердження 7. Якщо компакт апроксимується ззовні послідовністю областей $D_k, k = 1, 2, \dots$, то $E^* = \bigcup_k D_k^*$, $E^{**} = \bigcap_k D_k^{**}$.

Доведення. Із твердження 1 випливає включення $\bigcup_k D_k^* \subset E^*$. Якщо афінний многовид $l \in W$ не перетинає E , то внаслідок компактності множини E , l не перетинає й деякий окіл E , а внаслідок апроксимації E областями $D_k, k = 1, 2, \dots$, цей окіл містить і деяку область D_{k_0} , отже $E^* \subset D_{k_0}^* \subset \bigcup_k D_k^*$. Рівність $E^{**} = \bigcap_k D_k^{**}$ випливає із твердження 3. ■

Означення 3. Відкрита множина $D \subset \mathbb{R}^n$ називається слабо опуклою відносно множини W афінних лінійних підмноговидів в \mathbb{R}^n , якщо через кожну точку її межі ∂D проходить деякий елемент з множини W .

Очевидно будь-яка опукла відносно множини W область є слабо опуклою відносно W .

Твердження 8. Кожна слабо опукла відносно W область D є зв'язною компонентою деякої опуклої відносно W відкритої множини. Крім того, кожна зв'язна компонента опуклої відносно W відкритої множини є слабо опуклою відносно W .

Доведення. Нехай x - довільна точка межі ∂D . Виберемо один із елементів l_x множини W , що проходять через x та не перетинають D . Отже, кожна точка, у тому числі й x , площини l_x не належить D^{**} . Тобто, будь-яка точка межі ∂D не належить D^{**} . Але $D \subset D^{**}$, тому D - зв'язна компонента опуклої відносно W множини D^{**} . Другий висновок очевидний.

Означення 4. Замкнену множину $M \subset \mathbb{R}^n$ назовемо слабо опуклою відносно W , якщо вона апроксимується ззовні послідовністю слабо опуклих відкритих множин.

Твердження 9. Кожний слабо опуклий зв'язний компакт K є зв'язною компонентою деякої опуклої замкненої множини.

Доведення. Нехай K апроксимується ззовні послідовністю слабо опуклих областей D_k , $K = \bigcap_k D_k$. Відповідно до твердження 8 D_k співпадає із зв'язною компонентою множини D_k^{**} , а згідно твердження 7 $K^{**} = (\bigcap_k D_k)^{**} = \bigcap_k D_k^{**}$. Тоді зв'язна компонента $\bigcap_k D_k^{**}$, яка містить K , міститься в перетині $\bigcap_k D_k = K$, обернене включення очевидне.

Зауваження. Замість простору \mathbb{R}^n можна взяти довільний афінний многовид.

При деяких додаткових припущеннях, а саме при локальній тривіальності введеного в самому тексті доведення розшарування Σ , справедливе наступне твердження.

Теорема 1. Область $D \subset \mathbb{C}^n$ з гладкою межею класу C^1 тоді і тільки тоді є лінійно опуклою, коли існує неперервна функція f , яка ставить у відповідність кожній комплексній гіперплощині L , що перетинає область D , точку в перетині $L \cap D$.

Доведення. Спочатку доведемо достатність.

Припустимо, що існує вказана в умові теореми неперервна функція f , але D не є лінійно опуклою, тоді лінійна оболонка області D не співпадає з самою областю. Тобто існує така z , що не належить D і належить її лінійній оболонці. Довільна комплексна гіперплощина, що проходить через точку z , перетинає область D .

Кожному одиничному вектору $\nu \in \mathbb{C}^n$ відповідає гіперплощина $L_\nu \ni z$, для якої ν є нормаллю. Внаслідок припущення, кожній L_ν поставлена точка $z_\nu \in L_\nu \cap D$, $z_\nu \neq z$, оскільки $z \notin D$.

Поставимо у відповідність кожному вектору zz_ν колінеарний йому (з дійсним коефіцієнтом) одиничний вектор τ .

Ми побудували неперервну функцію φ , оскільки вона є композицією неперервних функцій, яка ставить довільному одиничному вектору ν одиничний вектор τ

$$\varphi : S^{2n-1} \rightarrow S^{2n-1}.$$

Але за схемою побудови $\varphi(-z) = \varphi(z)$, $\varphi(z) \perp z$, що неможливо, оскільки з ортогональності $\varphi(z) \perp z$ випливає гомотопність відображення φ тотожньому відображенню $id : S^{2n-1} \rightarrow S^{2n-1}$. Отже φ має степінь 1 по модулю 2, а з умови $\varphi(-z) = \varphi(z)$ випливає, що φ має степінь $0 \pmod{2}$.

Необхідність.

Нехай D - лінійно опукла область з гладкою межею. Звідси випливає, що вона є також сильно лінійно опуклою. Існує гомеоморфізм між множиною гіперплощин, що перетинають D і множиною $\mathbb{C}^n \setminus D^*$, доповнення до спряженої множини D^* . Гіперплощину, що відповідає точці $z \in \mathbb{C}^n \setminus D^*$ позначимо через L_z . Внаслідок сильно лінійної опуклості D , множина $\mathbb{C}^n \setminus D^*$ є ациклічною і відкритою, і кожній точці $z \in \mathbb{C}^n \setminus D^*$ відповідає ациклічна множина $F(z) = L_z \cap D$.

Доведемо, що багатозначне відображення F є неперервним. Тобто, кожен окіл множини $F(z_0)$ містить всі $F(z)$ для всіх z з деякого околу точки z_0 (неперервність зверху) і довільний окіл довільної точки з $F(z_0)$ має непорожній перетин з усіма $F(z)$ для всіх z з деякою околу точки z_0 (неперервність знизу).

Довільна гіперплощина L_z , що перетинає D , не може бути дотичною до ∂D в жодній точці перетину, оскільки область D є лінійно опуклою, а отже і локально лінійно опуклою, а отже і локально лінійно опуклою і кожна дотична до ∂D гіперплощина не повинна перетинати D .

З останнього твердження і випливає неперервність відображення F , а також, що множини $L_z \cap D$ мають гладку межу.

Оскільки всі множини $L_z \cap D$ ациклічні, відкриті і мають гладку межу, то вони парно гомеоморфні. Тоді ми можемо розглянути відображення як розшарування Σ над базою $\mathbb{C}^n \setminus D^*$ і з шаром $L_z \cap D$. Воно є локально тривіальним за припущенням. А внаслі-

док стягуваності бази $\mathbb{C}^n \setminus D^*$ воно є топологічно еквівалентним декартовому добутку, при умові, що саме розшарування ми розглядаємо у просторі $\mathbb{C}^n \setminus D^* \times D$. Вибравши довільним чином точку в одному шарі декартового добутку $w \in L_z \cap D$ ми отримаємо неперервну однозначну функцію f таку, що $f(z) \in F(z)$, для всіх $z \in \mathbb{C}^n \setminus D^*$, що і треба було довести.

1. Деякі варіанти різних означень лінійної опуклості

Наведемо декілька прикладів, коли спряжений простір ізоморфний даному, і кожній точці даного простору відповідає лінійний підмноговид спряженого простору, що складається із всіх елементів, що проходять через цю точку. У цьому випадку $E^{**} = (E^*)^*$, де в правій частині рівності обидва спряження беруться по однакових формулах але в різних просторах, а E належить одному з них.

Приклад 2. Розглянемо простір \mathbb{R}^3 й W - множину прямих у ньому, паралельних даній площині S . Тоді опуклість множини відносно W рівносильна класичній лінійній опуклості кожного перетину множини площиною, паралельною площині S . Якщо ми введемо в \mathbb{R}^3 координати так, що $S = \{x = (x_1, x_2, x_3) \in \mathbb{R}^3 | x_3 = 0\}$, тоді кожна пряма з W буде задаватися рівнянням

$$l = \{x = (x_1, x_2, x_3) \in \mathbb{R}^3 | x_3 = d, ax_1 + bx_2 + cx_3 = 0, \\ (a : b : c) \in \mathbb{R}P^2, d \in \mathbb{R}\}.$$

А значить множина W гомеоморфна декартовому добутку $\mathbb{R}P^2 \times \mathbb{R}$, де $\mathbb{R}P^2$ - проєктивна площина. Якщо ми розширимо \mathbb{R}^3 до простору $\mathbb{R}P^2 \times \mathbb{R}$ й введемо координати $x = (x_1 : x_2 : x_3; x_4)$, де $(x_1 : x_2 : x_3)$ проєктивні координати в проєктивній площині $\mathbb{R}P^2$, $x_4 \in \mathbb{R}$, тоді спряження буде задаватися у вигляді, симетричному відносно даного й спряженого просторів. Отже, дані відображення індукують на множині W структуру лінійного простору $\mathbb{R}P^2 \times \mathbb{R}$, і ми можемо розглядати множини E і E^* як такі, що належать одному лінійному простору $\mathbb{R}P^2 \times \mathbb{R}$.

Приклад 3. Візьмемо простір \mathbb{R}^3 і множину W прямих, що належить площинам пучка, кожна площина якого проходить через деяку фіксовану пряму l_0 . Ясно, що множина W гомеоморфна $\mathbb{R}P^2 \times \mathbb{R}P^1$. Якщо ми введемо в просторі \mathbb{R}^3 координати так, що

$$l_0 = \{x = (x_1, x_2, x_3) \in \mathbb{R}^3 | x_1 = x_2 = 0\}$$

то кожна пряма з множини W буде задаватися рівнянням

$$l = \{x = (x_1, x_2, x_3) \in \mathbb{R}^3 | ax_1 + bx_2 = 0, \frac{bx_1 - ax_2}{\sqrt{a^2 + b^2}}c + dx_3 + e = 0\},$$

$(a : b) \in \mathbb{R}P^1, (c : d : e) \in \mathbb{R}P^2$, (якщо $\{e_1 = (1, 0, 0), e_2 = (0, 1, 0)\}$ - ортонормований базис на площині $x_3 = 0$, тоді

$$\left\{ \frac{be_1 - ae_2}{\sqrt{a^2 + b^2}}, e_3 \right\}$$

- ортонормований базис на площині $ax_1 + bx_2 = 0$ і однією з координат на ній можна вважати число $\frac{bx_1 - ax_2}{\sqrt{a^2 + b^2}}$). Це рівняння не є лінійним відносно координат спряженого простору, а точці $x = (0, 0, x_3)$ відповідає двовимірна площина. Але, якщо ми в множині W

замінімо прямі, паралельні площині S , площинами паралельними площині S , то рівняння $ax_1 + bx_2 = 0$ ми можемо записати у вигляді

$$c \frac{ax_1}{\sqrt{a^2 + b^2}} + c \frac{bx_2}{\sqrt{a^2 + b^2}} = 0,$$

яке перетворюється в тотожність при $c = 0$. Замінивши $\frac{bc}{\sqrt{a^2 + b^2}}$ на a' , $\frac{-ac}{\sqrt{a^2 + b^2}}$ на b' , d на c' , e на d' одержимо

$$l = \{x = (x_1, x_2, x_3) \in \mathbb{R}^3 \mid a'x_1 + b'x_2 + c'x_3 + d' = 0, -b'x_1 + a'x_2 = 0\},$$

$$(a')^2 + (b')^2 + (c')^2 + (d')^2 \neq 0.$$

Отже множина W ізоморфна $\mathbb{R}P^3$ й складається із прямих паралельних даній прямій або тих, що перетинають її під гострим кутом, а також з перпендикулярних їй площин. Аналогічно попередньому прикладу, \mathbb{R}^3 можна розширити до $\mathbb{R}P^3$ і тоді відношення спряження буде симетричним і лінійним відносно двох ізоморфних просторів.

Приклад 4. Розглянемо більш загальний приклад. Візьмемо лінійний простір $\mathbb{R}P^n$ і кососиметричний оператор A на ньому. Відомо, що $(Ax, x) = 0$, де дужки означають скалярний добуток. Нехай $W(A)$ складається з лінійних підпросторів, ортогональних векторам Ax й x для деякого вектора x . Елементами $W(A)$ будуть площини корозмірності 1 й 2. Якщо $A = 0$, то множина $W(A)$ буде множиною всіх гіперплощин. В останньому випадку кожна площина, що не проходить через початок координат, задається точкою $y \in \mathbb{R}P^n$ за допомогою спряження $(x, y) = 0$. Помітимо, що множина площин, що проходять через дану точку, задається точками, які лежать на деякій площині. Цю відповідність можна узагальнити й для довільного оператора за допомогою рівностей $(x, y) = 0$, $(x, Ay) = 0$. Тоді множина, спряжена точці, задається рівностями $(y, x) = 0$, $(y, Ax) = 0$ і належить $W(A)$ (оскільки $(x, Ay) = -(Ax, y) = 0$ для кососиметричного оператора). У зв'язку з тим, що для непарних розмірностей всі лінійні оператори мають інваріантні прямі, то множина $W(A)$ для непарних розмірностей обов'язково містить гіперплощини (корозмірності 1) поряд із площинами корозмірності 2.

2. Основна теорема

Теорема 1. *Нехай D відкрита обмежена зв'язна множина в \mathbb{R}^n із гладкою межею класу C^1 , опукла відносно сім'ї $(2n - 2)$ -вимірних площин, паралельних площині $\{x \in \mathbb{R}^n \mid x_n = 0\}$. Тоді її межа ∂D є когомологічною сферою S^{n-1} .*

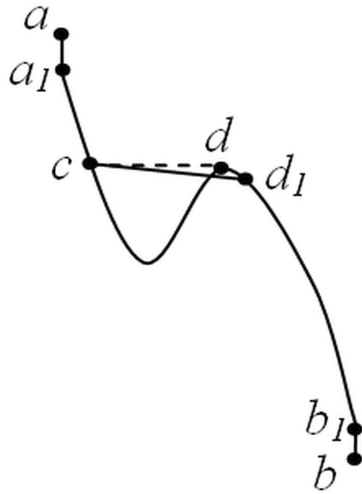
Доведення. Розглянемо проєкцію λ множини $Cl D$ на пряму Ox_n . Її звуження на межу $\lambda : \partial D \rightarrow \mathbb{R}$ - гладке відображення гладких многовидів. Відповідно до теореми Сарда [4] образ множини його сингулярних точок $\lambda(S)$, $S \subset \partial D$ має міру нуль на прямій. Отже, для майже всіх точок $y \in \lambda(\partial D)$ множина $\lambda^{-1}(y) \cap \partial D$ є сукупністю гладких поверхонь, межею лінійно опуклої відкритої множини в площині $\{x \in \mathbb{R}^n \mid x_n = y\} = \Lambda_y$.

Для регулярних значень y відображення λ множини $\lambda^{-1}(y) \subset Cl D$ і $Cl(\lambda^{-1}(y) \cap D)$ співпадають. А отже $\Lambda_y \cap \partial D$ - межа опуклої області $\lambda^{-1}(y) = \Lambda_y \cap Cl D$ у гіперплощині Λ_y . Нехай $x_0 \in \lambda^{-1}(\lambda(S)) \cap D$ - довільна точка нерегулярного перетину області D . Виберемо окіл $U(x_0)$ цієї точки, що лежить в D . Нехай x_1 інша точка множини $\lambda^{-1}(\lambda(S)) \cap Cl D$. У силу щільності в $\lambda(Cl D)$ регулярних перетинів, існує послідовність $A = \{x_{1n}\}$ точок, що належать регулярним перетинам, яка сходиться до точки x_1 . Виберемо підпослідовність послідовності A , що має властивість $\lambda(x_{1n}) \subset \lambda(U(x_0))$. Не порушуючи загальності нехай цією властивістю володіє сама послідовність A . Виберемо іншу послідовність $B = \{x_{0n}\}$

збіжну до точки x_0 , і таку, що має додаткову властивість $x_{0n} \in U(x_0) \cap \lambda^{-1}(\lambda(x_{1n}))$. Пари точок x_{1n} й x_{0n} належать опуклій множині $D \cap \lambda^{-1}(\lambda(x_{1n}))$, і тому відрізок, що їх з'єднує, $[x_{1n}, x_{0n}]$ теж належить $D \cap \lambda^{-1}(\lambda(x_{1n}))$. Границя послідовності відрізків $[x_{1n}, x_{0n}]$ природно містить у собі відрізок $[x_1, x_0]$. Тому для довільної точки $y \in \lambda(Cl D)$ множина $\lambda^{-1}(y) \cap Cl D$ буде зірковою відносно довільної точки з $\lambda^{-1}(y) \cap D$, а множина $\lambda^{-1}(y) \cap D$ опуклою. Аналогічно доводиться, що множина $\lambda^{-1}(y)$ зіркова для межових точок множини $\lambda(Cl D)$.

Отже, перетин будь-якого променя паралельного площині $\{x \in \mathbb{R}^n | x_n = 0\}$, що виходить із області D , із межею ∂D є або точкою або замкнутим відрізком (інакше кажучи, він є ациклічним).

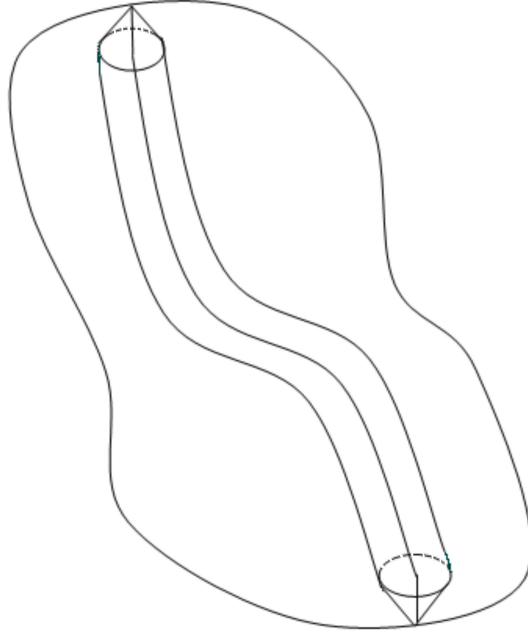
Доведемо, що існує крива $l \subset Cl D$, що взаємно однозначно проектується на $\lambda(Cl D)$. Нехай точки $a, b \in \partial D$ проектуються в кінці відрізка $\lambda(\bar{D})$. Внаслідок зв'язності існує спрямована крива l_1 , яка їх з'єднує і повністю, за винятком своїх кінців, лежить в D . В околах точок a й b криву l_1 задамо відрізками $[a, a_1]$, $[b, b_1]$ внутрішніх нормалей до гладкої межі так, щоб вони проектувалися взаємно однозначно на свій образ. Будемо йти уздовж кривої до точки c , для якої множина $\lambda^{-1}(\lambda(c)) \cap l_1$ складається з більш ніж однієї точки.

Якщо ця точка не належить регулярному перетину, то замість такої точки візьмемо точку c_1 , що слідує за c на кривій l_1 і таку, що $\lambda^{-1}(\lambda(c_1)) \cap l_1$ також складається з більш ніж однієї точки. Вибір такої точки можливий у силу відкритості D . У цій множині візьмемо точку d , яка на кривій l_1 слідує за всіма іншими точками $\lambda^{-1}(\lambda(c)) \cap l_1$, це можливо в силу компактності кривої. Нехай $\Lambda_\alpha = \{x \in \mathbb{R}^n | x_n = \alpha\}$. Відрізок $[c, d]$ повністю лежить в D у силу опуклості $D \cap \Lambda_{\lambda(c)}$ і проектується в одну точку відрізка $\lambda(Cl D)$. Оскільки область D відкрита, існує точка d_1 , що слідує за d на кривій, така, що відрізок $[c, d_1]$ лежить в D , а дуга кривої $\smile ac$ в об'єднанні з відрізком $[c, d_1]$ проектується на пряму Ox_n взаємно однозначно. Оскільки крива l_1 є впорядкованою множиною, то, пройшовши уздовж кривої і замінивши послідовно необхідні дуги на відрізки, ми одержимо криву $l \subset Cl D$, що взаємно однозначно проектується в пряму Ox_n .

Нехай $\lambda(D) = (\alpha, \beta)$, тоді для як завгодно малого $\varepsilon > 0$ існує $\delta > 0$ таке, що для будь-якого $\gamma \in [\alpha + \varepsilon, \beta - \varepsilon]$ існує сфера в площині Λ_γ радіуса δ із центром у точці $l \cap \Lambda_\gamma$, що цілком лежить в D . Якщо необхідно, зменшимо ε й δ , так щоб конуси з вершинами в точках a й b і основами $S^{n-2}(\alpha + \varepsilon)$ й $S^{n-2}(\beta - \varepsilon)$ відповідно належали D . Об'єднання H всіх таких сфер і конусів гомеоморфне сфері S^{n-1} .

Розглянемо відображення $\sigma : \partial D \rightarrow H$, таке що точка $x \in \partial D$ відображається в точку перетину променя з початком в $\Lambda_{\lambda(x)} \cap l$, що проходить через x , і сфери $S^{n-2}(\lambda(x))$.

Таке відображення є однозначним й ациклічним (прообразом точки є або точка або замкнутий відрізок). А отже, внаслідок теореми Вієторіса-Бегля [8] воно індукує ізоморфізм груп когомологій множин ∂D й S^{n-1} . Теорема доведена. ■

Наслідок 1. Нехай D відкрита обмежена зв'язна множина в \mathbb{R}^n із гладкою межею класу C^1 , опукла відносно сім'ї $(2n-2)$ -вимірних площин, паралельних площині $\{x \in \mathbb{R}^n \mid x_n = 0\}$. Тоді її межа ∂D є топологічною сферою S^{n-1} при $n > 4$.

Доведення. Розгляньте в доведенні теореми відображення $\sigma : \partial D \rightarrow H$ є однозначним й точковим (прообразом точки є або точка або замкнутий відрізок). А отже, внаслідок теореми Компанійця [7] воно індукує ізоморфізм груп гомотопій множин ∂D й S^{n-1} .

Згідно Теореми Смейла про h -кобордизм [5] та теореми Фрідмана [6] при $n > 4$ гомотопічна сфера є топологічною сферою. ■

Нехай тепер W_1 – множина площин в просторі \mathbb{R}^n таких, що афінна оболонка, натягнута на довільну з них і на фіксовану площину Λ_0 корозмірності 2, не співпадає з \mathbb{R}^n . Іншими словами, W_1 – множина площин, які належать гіперплощинам пучка гіперплощин Δ_α , що містять площину Λ_0 .

Наслідок 2. Нехай D відкрита обмежена зв'язна множина в \mathbb{R}^n із гладкою межею класу C^1 , опукла відносно сім'ї W_1 . Якщо D не має спільних точок з деякою площиною пучка Δ_α (позначимо її Δ_0), тоді її межа ∂D є когомологічною сферою S^{n-1} , а при $n > 4$ межа ∂D є також гомеоморфною сфері S^{n-1} .

Доведення. Розглянемо довільне проєктивне відображення π простору \mathbb{R}^n самого в себе, яке переводить площину Δ_0 в нескінченність. Це відображення переводить множину $\mathbb{R}^n \setminus \Delta_0$ гомеоморфно саму в себе, а гіперплощини пучка Δ_α в паралельні гіперплощини. Отже, множина $\pi(D)$ є пошарово лінійно опуклою, і внаслідок попередньої **теореми 2.3.1** її межа $\partial(\pi(D))$ є когомологічною сферою. Оскільки, гомеоморфні множини мають ізоморфні групи когомологій, то і ∂D є когомологічною сферою S^{n-1} . Твердження про гомеоморфність ∂D сфері S^{n-1} при $n > 4$ доводиться аналогічно попередньому наслідку. ■

Наступні приклади показують істотність гладкості межі й обмеженості області в тео-

ремі.

Приклад 5. Нехай

$$D = \{x = (x_1, x_2, x_3) \in \mathbb{R}^3 \mid 1 < |x_1| + |x_3| < 3, 0 < x_2 < 1\}.$$

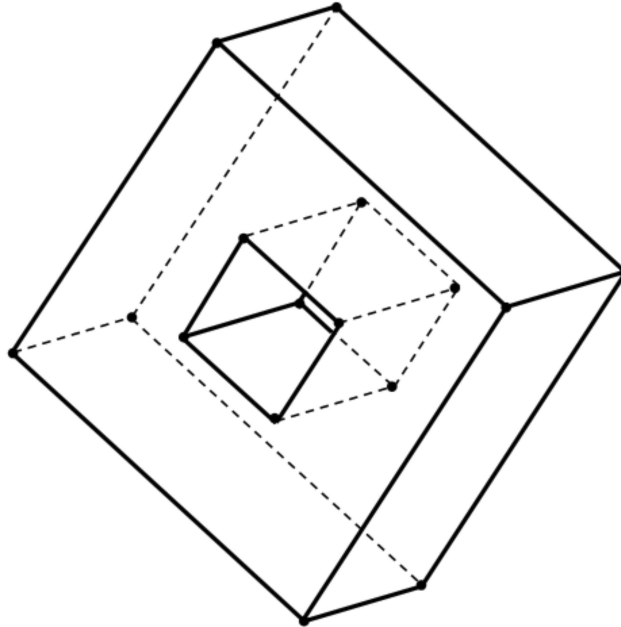
Легко переконатися, що область D опукла відносно сімейства прямих, паралельних площині $\{x_3 = 0\}$, оскільки через кожну доповнення проходить пряма паралельна або осі $0x_1$ або осі $0x_2$ і така, що не перетинає області D . Перетини цієї області площинами $\{x_3 = d\}$ при $1 < |d| < 3$ будуть прямокутниками

$$\{x = (x_1, x_2, x_3) \in \mathbb{R}^3 \mid |x_1| < 3 - d, 0 < x_2 < 1\},$$

а при $-1 \leq d \leq 1$ будуть складатися із двох прямокутників

$$\{x = (x_1, x_2, x_3) \in \mathbb{R}^3 \mid (d - 3 < x_1 < d - 1, 0 < x_2 < 1) \vee \\ \vee (1 - d < x_1 < 3 - d, 0 < x_2 < 1)\}.$$

Границя області ∂D гомеоморфна тору й має нетривіальну одновимірну групу когомологій.

Приклад 6. Нехай

$$D = \{x = (x_1, x_2, x_3) \in \mathbb{R}^3 \mid f(x_1, x_2, x_3) = x_1^2 - x_2^2(1 - x_3^2) + x_3^2 - 1 > 0\}.$$

Кожен перетин області D площиною

$$\Sigma_d = \{x_3 = a\}, -1 < a < 1$$

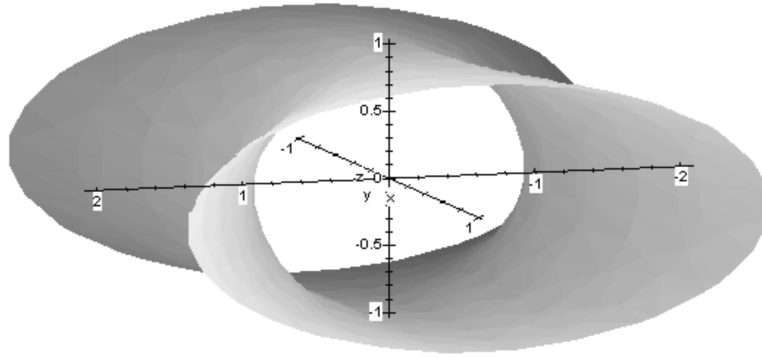
являє собою

$$D \cap \Sigma_d = \{x = (x_1, x_2) \in \mathbb{R}^2 \mid x_1^2 / (1 - d^2) - x_2^2 > 1\}$$

внутрішність гіперболи (дві компоненти, що не перетинають пряму $x_1 = 0$) і є лінійно опуклим. Область D має гладку межу, оскільки градієнт

$$\text{grad } f = (2x_1, 2x_2(1 - x_3^2), 2x_3(1 - x_2^2))$$

відмінний від 0 на ∂D , і опукла відносно сім'ї прямих, паралельних площині $\{x_3 = 0\}$. Межа області ∂D гомеоморфна поверхні нескінченного циліндра над колом й має нетривіальну одновимірну групу когомологій.

Література

- [1] Зелинский Ю.Б. *Многозначные отображения в анализе*// К.: Научная мысль, 1993. – 264.
- [2] Зелинский Ю.Б. *Об областях с регулярными сечениями*. –К.: Укр. мат. ж-л, 2005. – **57.**, №10, 1420-1423.
- [3] Морс М. *Топологические методы теории функций комплексного переменного*. – М: Изд-во иностр. лит., 1951. – 248 с.
- [4] Стернберг С. *Лекции по дифференциальной геометрии*. –М.: Издательство "Мир 1970. – 412 с.
- [5] *Миллор Дж.* Теорема об h -кобордизме. – М.: Издательство "МИР 1969. – 116 с.
- [6] *Freedman M., Quinn F.* Slightly singular 4-manifolds. - Topology, 1981 - vol. **20**, №2 - p. 161-173.
- [7] *Компаниец В.П.* Гомотопический критерий точечного отображения // Укр. мат. журнал – 1966. – **18**, № 4. – С. 3 – 10.
- [8] *Спеньер Э.* Алгебраическая топология. - М.: Издательство "Мир 1971. – 680 с.